

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้า ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานการศึกษาครั้งนี้ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมายของดนตรีและนาฏศิลป์
2. ความสำคัญและประโยชน์ในการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์
 - 2.1 ความสำคัญของดนตรีและนาฏศิลป์
 - 2.2 บทบาทของดนตรีและนาฏศิลป์ต่อสังคมและวัฒนธรรม
 - 2.3 ประโยชน์ในการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์
3. ความต้องการและแรงขับ
4. ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการ
5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของดนตรีและนาฏศิลป์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้บัญญัติคำว่า ดนตรี หมายถึง เสียง
ที่ประกอบกันเป็นทำนองเครื่องบรรเลง ซึ่งเป็นเสียงดัง ทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน หรือเกิดอารมณ์รัก
ใคร่หรือรื่นเริง เป็นต้น สำหรับคำว่า นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่งการละครหรือการฟ้อนรำ
สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 13 (2532 , หน้า 257-258) กล่าวว่า เสียงดนตรี
เป็นเสียงที่คนเราทำให้เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจจะให้เป็นเสียงไพเราะ น่าฟัง เป็นเสียงที่แตกต่างจาก
เสียงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ดนตรี จึงหมายถึง ต้องมีผู้แต่ง คือ การนำเอาเสียงต่าง ๆ อัน
เกิดจากการบรรเลงเครื่องดนตรี นำมาเรียบเรียงกันเข้าเป็นทำนองเพลง เสียงดนตรีทำให้สบายใจ
รู้สึกสนุก อยากกระโดดโลดเต้น หรืออยากร่ายรำไปตามเสียงนั้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2527 , หน้า 37) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ดนตรี หมายถึง สิ่งที่ทำให้โลกครึกครื้นรื่นรมย์จากการได้ยิน ได้ฟัง เสียงอันไพเราะอันเกิดจากเครื่องบรรเลงที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา อันได้แก่ เครื่องดนตรี คือ สิ่งที่ทำให้เกิดเสียงดนตรี ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ เครื่องดีด สี ตี เป่า เสียงดนตรีคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาโดยอาศัยธรรมชาติบ้าง เลียนแบบบ้าง เมื่อได้ยินได้ฟังแล้วเกิดอารมณ์คล้อยตาม และเพลงดนตรี ทำนองที่ได้ประดิษฐ์ขึ้นโดยมีสัดส่วน มีจังหวะ วรรคตอน และสัมผัสถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของดุริยางคศิลป์

ดนตรี เกิดขึ้นจากธรรมชาติที่ได้นำมาดัดแปลงแก้ไขให้ประณีตงดงาม และไพเราะให้เกิดความรู้สึก นึกคิด แล้วถ่ายทอดให้ผู้อื่นรู้สึกถึงสิ่งนั้นด้วย (ทวีสิทธิ์ ไทโรจิตร, 2522 , หน้า 2)

ดนตรี เป็นงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยอาศัยเสียงเป็นสื่อถ่ายทอดความรู้สึกของศิลปิน (สุกรี เจริญสุข, 2538 , หน้า 2) ในทัศนะที่คล้ายกัน เฉลิม นาศิริรักษ์ (2533 , หน้า 58) ให้ความหมายของดนตรีไว้ว่า ดนตรี คือ ศิลปะของการใช้เสียงตามแนวความคิดทางดนตรีของผู้ประพันธ์ที่ได้นำมาเรียบเรียงให้ผสมกลมกลืนกัน มีทำนอง มีจังหวะ และมีการประสานเสียงต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามหลักวิชาดนตรี โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้มีความไพเราะน่าฟัง และยังสามารถให้ความหมายคำว่า นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะการแสดง ทำทางการร่ายรำต่าง ๆ ซึ่งตามปกติใช้ดนตรีและการขับร้องประกอบ การร่ายรำ เช่น ระบำรำฟ้อน ละคร โขน เป็นต้น

ดนตรี เป็นสิ่งที่ควบคู่มา กับเพลง บางครั้งก็แยกไม่ออกระหว่างการขับเพลงด้วยปากกับการเล่นดนตรี เพราะทั้งสองอย่างนี้ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2536, หน้า 114) ได้ให้ความหมายของดนตรีพื้นเมือง หมายถึง เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลงทั้งที่เกิดจากการขับร้องและการบรรเลงโดยเครื่องมือหรือเครื่องดนตรี ซึ่งสืบทอดกันมาในท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2533 , หน้า 108) ให้ความหมายของคำว่า ดนตรีพื้นเมือง (Folk Music) ไว้ว่า เป็นดนตรีที่สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน เนื้อหาสาระของบทเพลงทั่ว ๆ ไป มักกล่าวถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้สึก การแสดงออก และความชื่นชมของมนุษย์แต่ละชนชาติ แต่ละกลุ่มเผ่า เช่น เพลงพื้นเมืองของไทยในภาคต่าง ๆ เฉลิม นาศิริรักษ์ (2533 , หน้า 113) ได้กล่าวไว้ว่า เพลงพื้นเมือง คือ เพลงที่ชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ประดิษฐ์แบบแผนการร้องเล่นตามความนิยม และสำเนียงภาษาพูดของท้องถิ่นนั้น ๆ

นาฏศิลป์ เป็นคำสมาส แยกได้เป็น 2 คำ คือ นาฏและศิลป์ ดังนี้

นาฏ หมายถึง การร่ายรำและการเคลื่อนไหวไปมา สันสกฤต ใช้รูปศัพท์คำว่า "นฤตย" ภาษามคธ ใช้คำว่า "นจจ" และ "นฤตย" เป็นชื่ออย่างหนึ่งของการฟ้อนรำ บวงสรวงพระผู้เป็นเจ้า ในเทวาลัย โดยเลือกเอาจังหวะทำรำที่เต็มไปด้วยท่าเคารพสักการะ ส่วน "นจจ" ได้แก่ การฟ้อนรำ ตั้งแต่การฟ้อนรำพื้นเมืองของชาวบ้าน รวมไปถึงจนถึงการฟ้อนที่เรียกว่า ระบำของนางรำที่เป็น ระบำเตี๋ยว ระบำคู่ และระบำชุด

ศิลปะ เป็นคำภาษาสันสกฤต ซึ่งหมายถึง การแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นอย่างงดงาม น่าพิชม เป็นการแสดงออกเพื่อสนองความต้องการทางอารมณ์ การถ่ายทอดความหมายต่าง ๆ โดยอาศัยความคิดจินตนาการที่แสดงคุณค่าของความงามออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ก่อให้เกิด ความชื่นชมยินดีแก่ผู้พบเห็นอันเป็นความงามทางด้านสุนทรียภาพอันเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ ขึ้นโดยดัดแปลงจากธรรมชาติให้ประณีตงดงาม

คำว่า นาฏศิลป์ จึงหมายถึง การฟ้อนรำที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นจากธรรมชาติด้วยความ ประณีตลึกซึ้งเพียบพร้อมไปด้วยความวิจิตรบรรจงอันละเอียดอ่อน ซึ่งหมายถึง ระบำรำเต้น และการร้องการบรรเลงด้วย (อมรา กล้าเจริญ 2519 ,หน้า 1-3)

อาภรณ์ และจาตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2525 ,หน้า 66) ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า "นาฏศิลป์" หมายถึง การร่ายรำทำเพลง การให้ความบันเทิงใจอันร่วมด้วยความโน้มเอียงของอารมณ์ และ ความรู้สึกโดยอาศัยละครเป็นหลัก หากแต่ศิลปะประเภทนี้จำต้องอาศัยการดนตรี และการร้อง เข้าร่วมด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดคุณค่าในทางศิลปะยิ่งขึ้น

จากความหมายทั้งหมดที่กล่าวมานี้พอสรุปได้ว่า

ดนตรี หมายถึง เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองหรือจังหวะที่มีผู้แต่งกำหนดให้มีเครื่องที่ ให้เสียงต่าง ๆ ผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ก่อให้เกิดทำนองเพลงที่ให้ความรู้สึกเพลิดเพลิน

นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะในการใช้อวัยวะทุกส่วนของร่างกายเคลื่อนไหวรับกันอย่าง งดงาม เป็นสื่อถ่ายทอดความหมายและอารมณ์สอดคล้องกับทำนองและจังหวะดนตรี เพื่อให้เกิด ความรื่นรมย์และสุนทรียรส

2. ความสำคัญและประโยชน์ในการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์

ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นวิชาที่มุ่งพัฒนาลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของผู้เรียน จุดเน้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการพัฒนาค่านิยม ส่งเสริมความสามารถการแสดงออกทางร่างกาย อารมณ์และสังคม ของผู้เรียนมากกว่าการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องเข้าใจและควรรียจุดประสงค์ของหลักสูตรเป็นหลัก โดยนำเอาหลักการและทฤษฎีของดนตรีและนาฏศิลป์ไทยไปประกอบการจัดกิจกรรมการสอน เพื่อให้เกิดค่านิยม เจตคติที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ การสอนดนตรีและนาฏศิลป์จึงเป็นกิจกรรมที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ เพราะการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนานมีโอกาสได้แสดงออกทั้งในด้านการร้องเพลง การเคาะจังหวะ และการเคลื่อนไหวร่างกายในลีลาจังหวะต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 , หน้า 288) ได้กล่าวไว้ดังนี้

2.1 ความสำคัญของดนตรีและนาฏศิลป์

ด้านบุคลิกภาพ ความเคยชินต่อการแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับสภาพความเป็นจริง ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ มีลักษณะคล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง ก่อให้เกิดบุคลิกภาพของผู้เรียนในที่สุด

ด้านสังคม การเข้าร่วมกิจกรรม ฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่อง "กลุ่ม" ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ทำอย่างไรจึงจะสามารถเข้ากับผู้อื่นได้ ให้ผู้เรียนผลัดกันเป็นผู้ชมและผู้แสดง ทำให้รู้จักมารยาทสังคมในการให้เกียรติคนอื่น รู้จักการยอมรับความสามารถของผู้อื่น พร้อมทั้งจะแสดงความสามารถของตนเองออกมา เมื่อเกิดความผิดพลาดก็พร้อมจะให้อภัยผู้อื่น และยอมรับในความผิดพลาดของตัวเองได้

ด้านอารมณ์ กิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์เป็นการตอบสนองความต้องการทางอารมณ์อย่างหนึ่ง โดยเฉพาะให้ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนาน อบอุ่น ได้รับการยอมรับจากเพื่อนและครู จะช่วยลดความวิตกกังวลตามธรรมชาติลงผ่อนคลายความเครียดหรืออารมณ์ที่ขุ่นมัว ถ้าเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะมีอารมณ์แจ่มใส สนุกสนานร่าเริง เกิดการพัฒนาของอารมณ์เป็นไปในทางบวก ทำให้ผู้เรียนสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุที่ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพในตัวเด็ก ทั้งทางร่างกาย จิตใจและอารมณ์ สังคม ดังนั้น โรงเรียนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรม

ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ มีความรู้คู่กับความงาม เป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุขมาแต่เยาว์วัยนั่นเอง เพราะเด็กมีเวลาศึกษา และเรียนรู้ยาวนานอยู่ใน โรงเรียนจนกระทั่งเติบโตใหญ่ โดยจุดประสงค์ส่วนใหญ่ของการเรียนการสอน คือ มุ่งเน้นการพัฒนา ลักษณะนิสัย ซึ่งดนตรีและนาฏศิลป์เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ จึงเปิดโอกาสในการแสดงออกที่สร้างสรรค์และมีจินตนาการที่ลึกซึ้ง เป็นการตอบสนองความรู้สึกทางด้าน ความงามและคุณค่าที่มีอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล อันจะส่งผลให้เกิดความตระหนัก ความคิด ความชื่นชม การเห็นคุณค่าทางความงาม ทำให้เกิดความหวงแหน ซาบซึ้ง อนุรักษ์ สืบทอด ทำนุบำรุงรักษาไว้ ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับภาวะ ของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นเรียน

ดังนั้น จึงถือเป็นหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติการที่จะดำเนินการ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรอย่างจริงจัง โดยมุ่งผลที่ให้เกิดประโยชน์อันใหญ่หลวงแก่แผ่นดิน ต่อไป บทบาทของสถานศึกษาจึงมีความสำคัญยิ่งในการจัดเตรียมการเรียนการสอนเพื่อให้ บังเกิดผลดังประสงค์ในบั้นปลาย ซึ่งการพัฒนาวัฒนธรรมให้คงอยู่กับชาติ ในโรงเรียนนับเป็น การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการให้การศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของวัฒนธรรมและ การถ่ายทอดค่านิยมที่สมบูรณ์ที่สุดต่อเยาวชนไทย ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า ปัจจุบันวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาติกำลังจะถูกกลืน เด็กที่อยู่ในวัยช่วงอายุ 13-17 ปี เป็นวัยที่กำลังกล้าแสดงออก มีความคิด สร้างสรรค์ หากไม่ได้รับการปลูกฝังความคิด จรรโลงใจในด้านนี้ไว้ เพลงไทยนาฏศิลป์ไทยก็จะมี ห้างไกลกับเด็กไทยไปทุกขณะ โดยเฉพาะเด็กในระดับชั้นมัธยมศึกษาเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ ที่ต้องมองเห็นความสำคัญของการเรียนการสอนในวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ จะปล่อยปละละเลย ไปไม่ได้ ซึ่งเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รูปแบบของดนตรีและนาฏศิลป์ไทยถูกนำไปดัดแปลงเป็น เครื่องมือทางธุรกิจการค้า มุ่งแสวงหาประโยชน์และความเป็นรูปลักษณะที่เสริมบารมีมีความมี ชื่อเสียงแห่งตนเองเกือบทั้งสิ้น แม้แต่หน่วยราชการ, สื่อมวลชนต่าง ๆ การเผยแพร่เสียงเพลงไทย ดนตรีไทย และนาฏศิลป์ไทยแท้ ๆ ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ปวงชนชาวไทย โดยเฉพาะเด็ก ๆ ได้ยิน ได้ฟัง ได้ดูนาน ๆ หรือบ่อย ๆ จนคุ้นเคย ศิลปะแบบไทย ๆ กลับกลายเป็นสิ่งซึ่งหาฟังได้ยากหรือ ขับร้องยาก เล่นยาก และร้ายาก บางโอกาสถูกกล่าวหาว่าเขยจากผู้ที่ไม่รู้ ไม่เข้าใจ และ ขาดโอกาสในการชื่นชม คนไทยเองก็จะลืมศิลปวัฒนธรรมไทยของตน ห่างไกลจากเอกลักษณ์

ไทยไปทุกขณะ ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คนไทยทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ที่จะต้องศึกษา อนุรักษ์สืบทอดศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ให้ดำรงคงอยู่ตลอดไป

จากอดีตถึงปัจจุบัน โรงเรียนเป็นสถาบันที่ได้รับการคาดหวังจากสังคมไทยในการพัฒนาความรู้และแนวปฏิบัติในสังคมแก่เยาวชน หน้าที่ที่สำคัญอีกด้านหนึ่งของโรงเรียนคือ การรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรม อันได้แก่ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม แบบแผนกิจกรรมต่าง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2527, หน้า 27) ดังนั้น โรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งบริการทางการศึกษาประเภทเดียวที่รัฐจัดได้ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคในประเทศ อันเป็นการบริการปวงชนที่สมบูรณ์ที่สุด จึงควรถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องสร้างโอกาสให้เด็กได้รับรู้ เรียนรู้ รับฟังสิ่งที่มีคุณค่า เช่น เพลงไทย ดนตรีไทย การแสดงของไทย ๆ トラบเท่าที่เด็กยังอยู่ในโรงเรียนเพื่อให้เด็กรู้คุณค่า ชื่นชม และธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำดังจุดมุ่งหมายของแผนการสอนที่แผนการศึกษาแห่งชาติได้บัญญัติไว้ จึงเป็นบทบาทของโรงเรียนในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยด้านดนตรี นาฏศิลป์ ซึ่งโรงเรียนสามารถทำได้หลายวิธี ในวิธีการจัดการให้เกิดประโยชน์ที่จะทำให้นดนตรีและนาฏศิลป์มีบทบาทต่อการสืบทอด อนุรักษ์แก่เยาวชนและประชาชน ให้เกิดความรัก ห่วงแหน สิ่งที่เป็นมรดกล้ำค่านี้ไว้

ซึ่งผลจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงาม ระหว่างบ้านกับโรงเรียน และชุมชน อีกด้วย แม้ว่าในสังคมไทยปัจจุบันกำลังได้รับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมจากต่างชาติอย่างหลากหลายที่เข้ามามีบทบาท แต่มีสิ่งหนึ่งที่คนไทยยังสามารถอนุรักษ์และสืบทอดไว้ได้ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก ก็คือดนตรีและนาฏศิลป์ ดังนั้น เพื่อให้ทันต่อความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน เช่น สังคม การเมือง เศรษฐกิจ เทคโนโลยีต่าง ๆ การศึกษาด้านดนตรีและนาฏศิลป์นับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการศึกษาวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง ทางโรงเรียนควรตระหนักถึงการเรียนการสอน ประสบการณ์ และกิจกรรมหลายรูปแบบ ตลอดจนครูที่มีความรู้ความสามารถและตั้งใจจริง เพื่อเสริมสร้างความชื่นชม ความซาบซึ้ง ในศิลปวัฒนธรรมไทยและการส่งเสริมให้บุคคลเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ที่ดีในอนาคตที่จะสามารถดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่สืบไป ดังที่ อภรณ์ และจตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2517 , หน้า 67) กล่าวไว้ว่า นาฏศิลป์เป็นที่รวมศิลปะ และแสดงความเป็นอารยะของชาติ"สมควรอย่างยิ่งที่ทุกคนในชาติจะต้องช่วยกันรักษามรดกล้ำค่านี้ไว้และสุดใจ ทศพร (2516 , หน้า 18) กล่าวไว้ว่า ดนตรีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแบบหนึ่งที่ช่วยให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของมนุษย์ในอดีต แสดงถึงความเป็น

อารยธรรม ความก้าวหน้าทางศิลปวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของคนในชาตินั้น ๆ และเป็นเสมือนหนึ่งภาษาสากลที่สื่อความหมาย ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการอันกว้างไกล สามารถสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันของมนุษย์ทั่วโลก

2.2 บทบาทของดนตรีและนาฏศิลป์ต่อสังคมและวัฒนธรรม

ด้วยเหตุที่ดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ดนตรีและนาฏศิลป์จึงเป็นสิ่งที่คู่กันเสมอ ทั้งการขับร้อง การบรรเลง และการรำว่า ซึ่งดนตรีและนาฏศิลป์มีส่วนร่วมต่อสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

2.2.1 ดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม มนุษย์ในโลกทุกชาติ ทุกภาษามีความผูกพันกับดนตรีและนาฏศิลป์มาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ เนื่องจากเป็นผลงานเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ดังนั้น ดนตรีและนาฏศิลป์จึงมีความหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการดำรงชีวิตของแต่ละสังคมและวัฒนธรรมนั้น จะเป็นตัวกำหนดลักษณะและเอกลักษณ์ประจำชาตินั้น ๆ

2.2.2 ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่รับใช้สังคมมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกชนชั้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันความเชื่อทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะมนุษย์ยังกำหนดให้ดนตรีเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับพระเจ้า และดนตรียังอยู่เหนือความคิดเห็นขัดแย้งระหว่างชาติ

2.2.3 ดนตรีและนาฏศิลป์บอกลักษณะของวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ในแต่ละจุด มนุษย์แต่ละชาติจะมีเครื่องดนตรี และมีการขับร้องเพลงพื้นเมือง การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง เครื่องดนตรีและเพลงพื้นเมือง เกิดจากแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ในสังคม จึงถือว่า ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

2.2.4 ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นศิลปะที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นมาจากมนุษย์ และพัฒนาต่อมาจนมารับใช้สังคม มนุษย์จนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญ ชาติที่เจริญย่อมต้องมีดนตรีและนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

2.2.5 ดนตรีและนาฏศิลป์ประกอบพิธี และงานบันเทิงต่าง ๆ ดนตรีและนาฏศิลป์เกี่ยวข้องกับมนุษย์มาตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น งานโกนจุก แต่งงาน บวช ตาย เป็นต้นหรือในพิธีใด ๆ ที่มีดนตรีก็จะต้องมีการแสดงละคร การรำ เข้าร่วมด้วยเสมอ เช่น รำนาคพ ดนตรีและนาฏศิลป์จึงเป็นผลงานของมนุษย์ที่ทรงคุณค่ายิ่ง ที่แสดงออกถึงชีวิตจิตใจของคนในชาติ ดนตรีและนาฏศิลป์สามารถสะท้อนแนวความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของมนุษย์ได้ด้วย

2.2.6 ดนตรีและนาฏศิลป์บันทึกเหตุการณ์ในสังคม มนุษย์ในแต่ละสังคมมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันทุกบทเพลง เป็นการบันทึกเหตุการณ์ของชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ กัน เช่น มุ่งเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม โดยอาศัยเสียงเพลงเป็นหลักในการบรรเลงเพลงเพื่อชีวิตในสังคมไทยนั้น ปรากฏเป็นเพลงพื้นบ้าน หมอลำ เพลงข่อย ลิเก เพลงเรือ หนังตะลุง มโนราห์ และการแสดงละคร การฟ้อนรำ เป็นต้น (สุกรี เจริญสุข, 2538 ,หน้า 26)

ด้วยเหตุนี้ วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนที่ควรแก่การให้การศึกษาแก่เยาวชนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา นักเรียนควรมีโอกาสทำความเข้าใจ ศึกษา ฝึกฝน ได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเพลงไทย การเล่นดนตรีไทย ดนตรีพื้นเมือง และการฝึกนาฏศิลป์ไทยให้มากที่สุด เพื่อเสริมสร้างค่านิยม ความตระหนักในคุณค่า ความภาคภูมิใจ เพื่อช่วยสืบสานและเสริมสร้างมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติให้ดำรงอยู่สืบไป

2.3 ประโยชน์ในการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์

ความสำคัญของดนตรีและนาฏศิลป์ นอกจากจะมีคุณค่าทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม และแสดงถึงความเป็นชาติที่มีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองแล้ว ดนตรีและนาฏศิลป์ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้มากมาย เพราะเป็นกิจกรรมที่สามารถเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเอง รู้จักระเบียบในการแสดงออกร่วมกับผู้อื่น มีสมาธิ มีความพยายามอดทนในการฝึกซ้อม มีความรับผิดชอบต่อผลงาน รู้จักความไพเราะของเสียงเพลงและการแสดง เสริมสร้างความรู้ ความสามารถในการวิจารณ์และตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล ช่วยให้ใช้เวลาว่างในทางที่เป็นประโยชน์ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ ที่สำคัญคือ ช่วยให้เด็กได้รู้คุณค่าของดนตรีและนาฏศิลป์ รู้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ และเข้าใจศิลปะของชาติอื่น ๆ (อรวรรณ บรรจงศิลป์ และอาภรณ์ มนตรีศาสตร์, 2527 , หน้า 460-461)

สมิตร เทพวงษ์ (2541 , หน้า 3) ได้กล่าวถึงประโยชน์ในการเรียนวิชานาฏศิลป์ไว้ดังนี้

1. ทำให้เป็นคนร่าเริง แจ่มใส
2. มีความสามัคคีในหมู่คณะ
3. สามารถยึดเป็นอาชีพได้
4. ทำให้รู้จักดนตรีและเพลงต่าง ๆ
5. ทำให้เกิดความจำและมีปฏิภาณดี
6. บุคลิก ท่าทางสง่างาม
7. ช่วยในการออกกำลังกายได้เป็นอย่างดี
8. ได้รับความรู้ทางนาฏศิลป์จนเกิดความชำนาญ สามารถปฏิบัติได้ดี มีชื่อเสียง

วิมลศรี อุปรมัย (2526 , หน้า 1) ได้กล่าวถึงประโยชน์ในเชิงการศึกษาไว้ 3 ด้าน คือ

1. ได้ประโยชน์ต่อตนเอง คือ พัฒนาค้นทั้งทางด้านคุณค่าทางจิตใจและทัศนคติ
2. ประโยชน์ทั่วไป ทำให้เกิดความรักสามัคคีในหมู่คณะ มีผู้รับช่วงในการถ่ายทอด

งานศิลป์

3. ประโยชน์ระดับชาติ แสดงออกถึงศิลปะที่เกี่ยวข้องกับภาษา ท่าทาง และดนตรี

แสดงออกถึงวัฒนธรรมประจำชาติได้ชัดเจน

อาภรณ์ และจตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2517 , หน้า 68) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนนาฏศิลป์ ดังนี้

1. ประโยชน์ในทางวรรณคดี คือ ก่อให้เกิดวรรณคดีที่ดี ๆ และทำให้ผู้เรียนรู้ ได้รู้จักเกิดความชำนาญในการอ่านวรรณคดี
2. ประโยชน์ในทางศิลปะการละคร ทำให้เกิดการพัฒนาศิลปะการแสดงและรักษามรดกวัฒนธรรมของการแสดง

สำหรับประโยชน์ทางด้านดนตรี กระทรวงศึกษาธิการ (2521 , หน้า 55-56) กล่าวไว้ ดังนี้
เมื่อกล่าวถึงประโยชน์ของดนตรี สามารถแยกออกได้เป็น 2 ทาง คือ ประโยชน์ทั่วไป และประโยชน์เฉพาะผู้บรรเลง และขับร้อง

All rights reserved

ประโยชน์ทั่วไป คือ

1. เสียดนตรี เป็นสิ่งที่กล่อมหัวใจให้คนอ่อนโยน เยือกเย็น ดับทุกข์ได้ชั่วขณะ ปลุกใจให้
ร่าเริง กล้าหาญ สิ่งเหล่านี้ย่อมเกิดแก่บุคคลทั่วไป

2. เป็นเครื่องทำให้โลกครึกครื้น รื่นรมย์

3. การแสดงมหรสพต่าง ๆ เป็นต้นว่า โขน ละคร ดนตรีก็เป็นผู้ประกอบให้น่าดู และ
สนุกสนานขึ้น

4. ทำความสมบูรณ์ให้แก่ฤกษ์และพิธีต่าง ๆ ทั้งของประชาชนและของชาติ

5. เป็นเครื่องประกอบในการสงคราม ซึ่งเคยใช้มาแล้วหลายชาติ โดยเฉพาะชาติไทย
คราวพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งดำรงยศเป็นเจ้าพระยาจักรี
ทรงรักษาเมืองพิษณุโลก ต่อสู้แะชนหุนก็ ก็ได้ทรงใช้ดนตรีเป็นเครื่องประกอบอุบาย เป็นต้น

7. ทำให้โลกเห็นว่าชาติไทยมีวัฒนธรรมเป็นอย่างดี เป็นที่ยกย่องของชาติทั้งหลาย
ประโยชน์เฉพาะผู้บรรเลงและขับร้อง ได้แก่

1. ได้ชื่อว่า เป็นผู้ทำประโยชน์ทั่วไปแก่สังคม

2. เป็นอาชีพในทางที่ชอบอย่างหนึ่ง (นำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้)

3. เป็นผู้รักษาและเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติ

4. เป็นผู้มีความเยือกเย็นและสุขุม จิตใจอ่อนโยน

5. เป็นเครื่องกล่อมตนเองเมื่อยามทุกข์ ปลุกตนเองเมื่อยามเหงา

6. เป็นเครื่องฝึกสมองอยู่ในตัว มีปฏิภาณดี ว่องไว

7. เป็นผู้มีความกระตือรือร้น ชื่อเสียง ปรากฏแก่โลก

8. ทำให้เข้าสมาคมได้กว้างขวางทุกระดับชั้น

กล่าวโดยสรุป คือ การเรียนดนตรีและนาฏศิลป์ให้ประโยชน์แก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิด
ความรู้ ความเข้าใจ และชำนาญในการฝึกปฏิบัติได้ถูกต้องตามแบบแผน สามารถดัดแปลง
ปรับปรุง ทำให้เกิดศิลปะชุดใหม่ ๆ ได้หลากหลาย และเกิดการพัฒนา ค่านิยม เจตคติ พฤติกรรม
และบุคลิกภาพ ตลอดจนให้โอกาสผู้เรียนวัดความถนัด ความต้องการของตนเอง เพื่อรักษาและ
ถ่ายทอดวัฒนธรรมประจำชาติ มีนิสัยรักในศิลปะแขนงนี้สืบไป

ดังนั้น หน่วยหรือตัวแทนที่มีบทบาทในการพัฒนาศิลปะวัฒนธรรมของชาติ คือ โรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน สามารถกล่าวได้ว่า คนตรีและนาฏศิลป์มีประโยชน์และสำคัญสำหรับโรงเรียนอย่างยิ่ง ที่จะกำหนดกิจกรรมด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไว้ในกิจกรรมการเรียน เพราะช่วงของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือ ช่วงที่นักเรียนเข้าโรงเรียนและเรียนอยู่ในโรงเรียน

3. ความต้องการและแรงขับ

ความหมายของความต้องการ มีผู้ให้ความหมายคล้ายคลึงกัน ดังนี้ กันยา สุวรรณแสง (2532 , หน้า 104) กล่าวว่า ความต้องการและแรงขับ (Needs and Drives) หรือแรงขับและแรงจูงใจ (Drive and Motives) คำว่า ความต้องการ (Needs) ซึ่งมีความหมายหนักแน่นกว่า ความอยาก (Want) เมื่อเกิดการขาดหรือเกิดความต้องการขึ้นก็จะมีแรงขับ (Drive) ให้อินทรีย์ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น ความต้องการและแรงขับเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันต่อเนื่องกันจนแทบจะเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน

โยธิน ศันสนยุทธ (2533 , หน้า 140) ให้ความหมายว่า ความต้องการของมนุษย์เกิดจากพฤติกรรมที่มาจากการจูงใจอย่างแยกไม่ออกเมื่อบุคคลเกิดความต้องการ (Needs) ความต้องการนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง เขาจะเกิดความเครียด (Stress) ก็จะอยู่โดยไม่เป็นสุขทำให้เกิดแรงขับ (Drive) ที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อลดความเครียด กระบวนการที่เกิดขึ้นภายในที่ไปกระตุ้นการกระทำนั้น ๆ คือภาวะรับการจูงใจให้เกิดความต้องการ

จากนิยามที่กล่าวถึงความต้องการ พอสรุปได้ว่า พฤติกรรมเกิดจาก ความต้องการของมนุษย์แทบทั้งสิ้นเมื่อมีความต้องการย่อมแสดงออกมาตามแรงขับและพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นมีแรงจูงใจเป็นตัวกระตุ้นอย่างหนึ่งให้ทำตามความต้องการ

4. ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการ

ความต้องการของมนุษย์มีตัวพฤติกรรมเป็นแรงขับและแรงจูงใจเป็นเสมือนตัวกระตุ้นให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ความต้องการของบุคคลย่อมไม่เหมือนกัน ความแตกต่างนั้นขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนด แต่สิ่งที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายตามความต้องการนั้น มีองค์ประกอบดังนี้

1. ความสนใจ (Interests) เด็กส่วนมากมีความอยากรู้อยากเห็นจึงกลายเป็นความสนใจ ซึ่งความสนใจของเด็กนั้นมีอยู่อย่างหลากหลายต่างๆ กัน เช่น ภาษา ดนตรี วาดรูป กีฬา เหล่านี้ ซึ่งถ้าไม่ได้รับการตอบสนองจะลดแรงขับให้เกิดความอยาก ก็อาจทำให้เบี่ยงเบนไปสนใจในสิ่งที่หาประโยชน์แก่ตนและแก่สังคมมิได้ เช่น การเป็นคนก้าวร้าว มั่วสุม เข้าในทึบลับ เป็นต้น

พนม ลิมอารีย์ (2530 , หน้า 218) ให้ความหมายความสนใจไว้ดังนี้

1. เป็นแรงผลักดันอันหนึ่งที่จะกระตุ้นให้บุคคลกระทำการใด ๆ
2. เป็นความโน้มเอียงในการที่บุคคลจะเลือกหรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ตนชอบมากกว่า

สิ่งอื่นๆ

3. การชอบหรือสิ่งที่ชอบ

สถิต วงศ์สวรรค์ (2531 , หน้า 183) กล่าวว่า ความสนใจ หมายถึง ความรู้สึกจดจ่อ อยากรู้อยากเห็น มีจิตใจต่อสิ่งนั้น ๆ ความสนใจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานและการศึกษา และ สุชา จันทน์เอม (2538 , หน้า 74) กล่าวว่า ความสนใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติ (Attitude) ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะเป็นความรู้สึกทำให้บุคคลเอาใจใส่และกระทำการจนบรรลุถึงความมุ่งหมายที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น

จากความหมายที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า ความสนใจเป็นความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะ ในการที่พยายามกระทำจนบรรลุความมุ่งหมายที่มีต่อสิ่งนั้น

2. ความถนัด (Aptitude) คือ ความสามารถที่มีมาแต่กำเนิด ความถนัดเฉพาะตัวหรือพรสวรรค์ ซึ่งแต่ละคนได้รับการถ่ายทอดมาจากการอบรมเลี้ยงดู การศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนการคบเพื่อน การสังคม ซึ่งอิทธิพลเหล่านี้ จะนอกเหนือจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม เด็กที่มีโอกาสคลุกคลีสัมผัสกับการเรียนรู้ประสบการณ์ที่ดีก็จะเกิดการพัฒนาความรู้ความสามารถ สติปัญญา เจตคติ และทักษะที่เป็นไปในทางส่งเสริมให้มีความสามารถหรือมีความถนัดมากขึ้น ดังนั้นเด็กจึงมีความต้องการที่แตกต่างกัน (กันยา สุวรรณแสง, 2532 , หน้า 80-81)

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2541 ,หน้า 112-113) ให้ความหมายว่า ความถนัด (Aptitude) คือ ความสามารถในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความถนัดเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ผู้ที่มีความถนัดด้านใด สามารถแสดงสิ่งนั้นออกมา เป็นพฤติกรรมที่สามารถเห็นได้ ซึ่งแบ่งความถนัดในด้านการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์เป็น 4 ประเภท คือ

1. ความถนัดทางด้านสมองเฉพาะด้าน (Specific Mental Abilities) คือ ความถนัดทางด้านสมอง ได้แก่ การคิดในลักษณะเดียวกับเขาวงกตปัญญา
2. ความถนัดทางด้านกลไกของร่างกาย (Motor Abilities) คือ ความถนัดทางด้านกายภาพ เช่น การเคลื่อนไหว การรักษาสมดุล การประสานงานของกล้ามเนื้อ
3. ความถนัดทางด้านประสาทสัมผัส (Sensory Abilities) คือ ความสามารถทางการรับรู้ของประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือส่วนใดส่วนหนึ่ง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย
4. ความถนัดด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Abilities) คือ ความถนัดในทางการประสานงานของกลไกของร่างกายและประสาทสัมผัส เช่น ความเที่ยงตรง ความถูกต้องของการใช้นิ้ว การใช้แขน ขา เท้า และอวัยวะส่วนอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่า ความถนัดทั้ง 4 ชนิดช่วยให้เข้าใจและทักษะทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์เกิดขึ้นโดยเฉพาะประสาทสัมผัสเกี่ยวกับหูและตา เป็นส่วนสำคัญมาก ดังนั้น ผู้เป็นนักดนตรีและนักแสดงที่สามารถจึงต้องมีความถนัดทั้ง 4 ชนิดนี้เป็นองค์ประกอบ

ความถนัด เป็นสิ่งที่มองเห็นได้จากพฤติกรรมภายนอก แต่บางครั้งความถนัดอาจจะไม่ปรากฏออกมา เนื่องจากผู้นั้นไม่มีโอกาสได้แสดงในสิ่งที่ตนถนัดเพราะไม่ทราบว่าตนมีความถนัดทางด้านใด หรือสภาพแวดล้อมมิได้เปิดโอกาส โดยเฉพาะความถนัดทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์เป็นสิ่งจำเป็นมากที่จะเปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถออกมา

3. พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การกระทำทั้งหมดที่สังเกตได้ เช่น การพูด การเดิน การเต้นของหัวใจ และยังรวมถึงกระบวนการของจิต เช่น การรับรู้ การคิด การจำ และการรู้สึก (โยธิน คันสนยุท, 2533 , หน้า 3)

L.J.Cronbach (อ้างใน กันยา สุวรรณแสง, 2532 ,หน้า 92-93) กล่าวว่า พฤติกรรม เป็นการแสดงออกแห่งการตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ หรือปฏิกิริยาตอบสนองที่เลือกแล้วว่าเหมาะสมที่สุดในสถานการณ์นั้น ๆ การที่คนเรามีพฤติกรรมหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเนื่องจากภาวะความเป็นไปในร่างกายของตนเอง นักจิตวิทยามีความเชื่อว่า เมื่อร่างกายมีความต้องการ

(Physiological Needs) ก็จะก่อให้เกิดพลังงานขึ้น คือ แรงขับที่เร่งเร้าให้คนมีพฤติกรรม เช่น ความหิวกระหาย ความคิด การขับถ่าย ความต้องการความรัก เป็นต้น แต่นักสังคมวิทยาเชื่อว่า แรงขับเป็นสาเหตุพื้นฐานจากพฤติกรรมแต่บางครั้ง พฤติกรรมก็มีสาเหตุมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมในสังคมเหมือนกัน ดังนั้น แรงขับจึงไม่เพียงพอที่จะกินความถึงสาเหตุแห่งพฤติกรรมที่แสดงออกได้หมด

พฤติกรรมของมนุษย์มีองค์ประกอบ 7 ประการคือ

1. เป้าหมาย หรือความมุ่งหมาย (Goal) คือวัตถุประสงค์หรือความต้องการซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรม เช่น ความต้องการมีชื่อเสียง ความต้องการอยากแสดงออก
2. ความพร้อม (Readiness) หมายถึง ระดับวุฒิภาวะและสามารถที่จำเป็นในการทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ
3. สถานการณ์ (Situation) หมายถึง ลู่ทางหรือโอกาสหรือเหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้เลือกกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ
4. การแปลความหมาย (Interpretation) เป็นการพิจารณาลู่ทางหรือสถานการณ์ เพื่อเลือกหาวิธีที่คิดว่าจะสนองความต้องการเป็นที่พอใจมากที่สุด
5. การตอบสนอง (Response) คือการดำเนินการตามความต้องการหรือทำกิจกรรมตามที่ตัดสินใจเลือกสรรแล้ว
6. ผลที่รับตามมา (Consequence) คือผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ซึ่งอาจได้ผลตามที่ต้องการหรือคาดไว้ (Confirm) หรือตรงข้ามกับที่คิดหวังไว้ (Contradict) ก็ได้
7. ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง (Reaction to Thwarting) เป็นปฏิกริยาที่เกิดขึ้นไม่สามารถตอบสนองตามความต้องการได้

พฤติกรรมจะสมบูรณ์และสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อ ผลที่ตามมาตรงกับ ความคาดหวัง ตรงกับความต้องการ หากไม่สมหวังก็จะมีปฏิกริยาต่อไปอีกจนถึงขั้นที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมา ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ จะก่อให้เกิดแรงขับที่เร่งเร้าให้แสดงพฤติกรรมออกมาตามความต้องการ เช่น การต้องการแสดงออกทางด้านการเล่นดนตรี กีฬา การร้องเพลง หรือการเลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองถนัดและมีความต้องการ เป็นต้น

4. แรงจูงใจ หมายถึง องค์ประกอบที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย เนื่องจากแรงจูงใจไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงจึงต้องอาศัยพฤติกรรมที่สังเกตได้ซึ่งบางครั้งอาจบอกสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะแรงจูงใจอย่างเดียวกัน อาจเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ต่างกัน หรือพฤติกรรมอย่างเดียวกันอาจจะเนื่องมาจากสาเหตุที่แตกต่างกัน และพฤติกรรมอย่างเดียวกันก็อาจเนื่องมาจากแรงจูงใจหลายอย่าง (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2541 , หน้า 153)

สุชา จันทน์เอม (2517, หน้า 94) ได้นิยามความหมายของแรงจูงใจว่า แรงจูงใจ หมายถึง สภาวะอินทรีย์ถูกกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางที่ตั้งไว้ ซึ่ง โยธิน ศันสนยุทธ์ (2533, หน้า 145-146) ให้คำนิยามของแรงจูงใจไว้ว่า แรงจูงใจคือ ความปรารถนาที่จะบรรลุเป้าประสงค์โดยทางการเรียนรู้ได้ก่อให้เกิดคุณค่ากับปัจเจกบุคคลทำให้นบุคคลค้นหาวิธีที่จะทำให้แรงจูงใจสมหวังหรือเป็นที่ยอมรับของคนอื่น ดังสาเหตุแห่งพฤติกรรมจึงขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ และ ทองพล ภูมิพัฒน์ (2541 , หน้า 153) ให้ความหมายว่า แรงจูงใจ คือ พลังที่มีอยู่ในตัวของบุคคล และพร้อมที่จะกระตุ้นหรือชี้ทาง (Urge of direct) ให้อินทรีย์กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อบรรลุเป้าหมาย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าแรงจูงใจคือ ความต้องการหรือความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้ปรากฏแรงจูงใจจึงเป็นการกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมที่มีทิศทาง ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ก็เป็นผลทำให้เกิดความต้องการความพึงพอใจทั้งสิ้น โดยเฉพาะแรงจูงใจ อารี พันธมณี (2538, หน้า 181-182) ได้กล่าวถึงปัจจัยของแรงจูงใจที่มีผลต่อความต้องการไว้ 3 ประเภท ดังนี้ .

1. แรงจูงใจทางสรีระวิทยา (Physiological Motives) แรงจูงใจด้านนี้เป็นผลเนื่องจากความต้องการทางร่างกายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นความต้องการทางธรรมชาติ อันได้แก่ ความหิว ความกระหาย การพักผ่อน การขับถ่าย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น ซึ่งสามารถวัดระดับความต้องการทางสรีระได้จากการสังเกตพฤติกรรม เช่น ถ้าเลือกสิ่งใดมาก หรือทำสิ่งใดมาก แสดงว่ายังมีความต้องการสิ่งนั้นมาก

2. แรงจูงใจทางสังคม (Social Motives) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในภายหลัง คือ เกิดจากการเรียนรู้ แรงจูงใจชนิดนี้มีจุดเริ่มต้นส่วนใหญ่มาจากประสบการณ์ทางสังคมในอดีตของบุคคลและเป้าหมายของแรงจูงใจชนิดนี้ มีความสัมพันธ์กับการแสดงปฏิกิริยาของบุคคลอื่นที่มีต่อเรา

3. แรงจูงใจทางจิตวิทยา (Psychological Motives) ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ เช่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีความสำคัญน้อยกว่า แรงจูงใจทางด้านสรีรวิทยาเพราะจำเป็นในการดำรงชีวิตน้อยกว่า แต่จะช่วยทางด้านจิตใจให้มีสุขภาพจิตดี เชื่อมั่น สดชื่น แรงจูงใจประเภทนี้ได้แก่ ความต้องการความรักความเอาใจใส่ ความอยากรู้อยากเห็นและการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม

ในการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ผู้เรียนจะเกิดความสนใจและมีทัศนคติที่ดี ครูต้องทราบวิธีจูงใจผู้เรียนในการเรียนแต่ละบทเรียน เพราะการจูงใจจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความสนใจและทัศนคติ ถ้ามีแรงจูงใจในกิจกรรม ให้นักเรียนอยากเรียนสม่ำเสมอผู้เรียนจะเกิดความต้องการ ความสนใจและมีทัศนคติที่ดี ซึ่ง ฌ็อง-ฌัก สูทริจ (2535, หน้า 70) ได้กล่าวถึงประเภทของการจูงใจไว้ 4 ประเภท คือ

1. การจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) คือ สภาพของความสนใจที่จะเรียนรู้เนื่องมาจากปัจจัยที่อยู่ในประสบการณ์ทางดนตรี
2. การจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) คือ สภาพของความสนใจที่จะเรียนรู้เนื่องมาจากปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความตั้งใจที่จะทำดี ความท้าทายของปัญหา การต้องการเอาชนะ เป็นต้น
3. การจูงใจตนเอง (Self Motivation) คือ สภาพความสนใจที่จะเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองภายในตัวของผู้เรียน ซึ่งสืบเนื่องมาจากการจูงใจภายในหรือภายนอก
4. การจูงใจจากผู้อื่น (Imposed Motivation) คือ สภาพความสนใจในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด เช่น ครูดนตรี ครูนาฏศิลป์ หรือบิดา มารดา ซึ่งจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตัวของผู้เรียน เพราะสามารถให้รางวัล หรือทำโทษได้

การจูงใจในการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลด้วย เช่น บุคลิกภาพ ความต้องการ ความสนใจที่มาจากจิตใต้สำนึก ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อควรพิจารณาเบื้องต้นที่จะทำให้ผู้เรียนหันเหเข้ามาสู่การจูงใจที่เป็นประโยชน์ ต่อกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งในการเรียนการสอนผู้สอนควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. เนื้อหาวิชาที่สอนต้องมีส่วนสัมพันธ์กับประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน
2. ให้ความยอมรับความเป็นเอกลักษณ์บุคคลของเด็กแต่ละคน
3. เน้นความสำคัญของวิชาดนตรีนาฏศิลป์ซึ่งประมวลจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน

4. ครูควรเป็นคนที่สม่ำเสมอและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน
5. พยายามพัฒนาการจูงใจที่เกิดขึ้นในผู้เรียนแต่ละคน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์

6. ทำให้เกิดความต้องการสืบเนื่องจากจิตใต้สำนึก และสร้างเสริมความสนใจ
7. พยายามเน้นกระบวนการในการเรียนรู้และการจูงใจ
8. พยายามเน้นกระบวนการทำงานร่วมกัน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
9. เน้นความสำคัญในการฝึกฝนและการถ่ายทอดทางการเรียนรู้
10. พยายามให้ความสนใจกับความต้องการและจูงใจของแต่ละคนเป็นหลัก

ซึ่งการจูงใจในการเรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก ในการเรียนการสอนแต่ละวิชา ครูที่ดีต้องเตรียมการสอน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ไว้ให้พร้อมเพื่อโน้มน้าวจิตใจให้ผู้เรียนอยากเรียนโดยเฉพาะวิชาดนตรีนาฏศิลป์ ถ้าครูผู้สอนพูดอย่างเดียวไม่มีการสาธิต ไม่มีการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฟังเสียงเพลงหรือมองเห็นเป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นภาพจะทำให้ขาดความสนใจ และขาดความเข้าใจที่แท้จริง เป็นผลให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่ายาก เกิดความท้อแท้ และทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ การจูงใจโดยสื่อต่าง ๆ เช่น รูปภาพ วีดิทัศน์ สัญลักษณ์ หรือเทคโนโลยีอื่น ๆ ตลอดจนตัวครู จะทำให้นักเรียนเกิดความสนใจ ตั้งใจและศรัทธาในตัวผู้สอน การเรียนรู้จะเกิดประสิทธิภาพที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับกรมการฝึกหัดครู (2519, อ้างใน บุญสม สุชุมาลพงษ์, 2526, หน้า 30-33) กล่าวถึงปัญหาของครูในด้านความพร้อมในการสอนที่ทำให้การเรียนไม่ประสบผล เช่น

1. ครูไม่มีความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ไม่มีการค้นคว้า ศึกษาเพิ่มเติม ทำให้ขาดความชำนาญ และเชื่อมั่น
2. ครูไม่มีวิธีการสอนที่จูงใจเด็ก ไม่ใช้สื่อ จูงใจให้ผู้เรียนเกิดการรักเรียน
3. ครูผู้สอนไม่มีใจรัก ไม่เต็มใจที่จะสอน ครูไม่เข้าใจจุดมุ่งหมาย โดยเฉพาะในเรื่องของอารมณ์ อันเป็นอุปสรรคต่อการเรียนการสอน
4. ผู้เรียนไม่สนใจ ไม่เข้าใจ ท้อแท้ เนื่องจากขาดสื่อ อุปกรณ์ในการเรียนและฝึกซ้อม
5. ปัญหาเรื่องอุปกรณ์การสอนและสถานที่เรียน โรงเรียนบางแห่งบรรจุวิชาไว้แต่ไม่มีที่ให้เรียน ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนเสียสุขภาพจิตและมองเห็นความสำคัญของดนตรีนาฏศิลป์น้อยลง
6. การที่ครูผู้สอนไม่มีความถนัด ทำให้ผู้เรียนไม่มีความเชื่อถือและศรัทธาครูผู้สอน
7. โรงเรียน และผู้บริหาร ให้ความสำคัญน้อยกว่าวิชาอื่น จึงให้การสนับสนุนไม่เพียงพอ

5. ความจำ (Memory) เป็นปัจจัยที่สำคัญมากประการหนึ่ง ที่จะสามารถช่วยให้ผู้เรียน เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการเรียนรู้เป็นกระบวนการ ที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนรู้มาแล้ว และสิ่งที่จะเรียนต่อไป ดังนั้น ผู้เรียนย่อมจดจำ ได้ว่าสิ่งที่เรียนมาแล้วมีอะไรบ้างเพื่อนำมาสัมพันธ์กับสิ่งที่จะเรียนรู้ต่อไป เช่น ในการเรียนดนตรี และนาฏศิลป์ ถ้าการจดจำโน้ตเพลง หรือท่ารำที่ผ่านมาไม่ได้ ก็จะทำให้เกิดความสนใจ หรือไม่ ต้องการที่จะเรียนรู้ในขั้นต่อไป แต่ถ้าจำได้ นึกได้ การเรียนในขั้นต่อไปก็จะเกิดผลสัมฤทธิ์ตามมา ทำให้เกิดความอยากรู้ อยากเรียน ในที่สุด

ความจำ (Memory) กระบวนการของความจำแบ่งได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการรับรู้หรือเรียนรู้ประสบการณ์ (Acquisition)
2. ขั้นการเก็บประสบการณ์ต่าง ๆ เอาไว้ (Retention)
3. ขั้นนำประสบการณ์ที่เก็บไว้มาใช้ (Retrieval)

ในทางจิตวิทยาเป็นที่ยอมรับกันว่า ระบบความจำมีอยู่มากมายด้วยกัน แต่ที่สำคัญ ต่อการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ที่ควรนำมากล่าวคือ ระบบความจำระยะสั้นและระบบ ความจำระยะยาว

ระบบความจำระยะสั้น คือ ระบบความจำที่เก็บสิ่งที่จะเรียนรู้หรือรับไว้เพียงระยะเวลาสั้น เพียง 1-2 นาที และจะเลือนหายไป เช่น การพยายามจำทำนองเพลง หรือจำท่ารำ

ระบบความจำระยะยาว คือ ระบบความจำที่เก็บสิ่งที่เรียนรู้ไว้อย่างถาวร โดยสามารถ ระลึกหรือนำสิ่งนั้น ๆ นำมาออกใช้ได้ทุกเวลาที่ต้องการ เช่น ความจำบทเพลงบางบทที่เรียนมา ตั้งแต่ระดับอนุบาลหรือระดับประถม เป็นต้น

6. สภาพแวดล้อม (Environment) สภาพแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้าง ปัจจัยต่าง ๆ เช่น การตั้งใจ การจัดกิจกรรมเขว้านปัญญา หรือความถนัด ซึ่งควรจะต้องมีการจัด สภาพแวดล้อมให้เหมาะสม จึงจะทำให้พัฒนาการด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างดีที่สุด

สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้การพัฒนาการด้านดนตรีและนาฏศิลป์ อาจจัดแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

1. สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไป ที่จะส่งเสริมและพัฒนาให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เช่น การให้เด็กได้มีโอกาสฟังเพลงไทย ดู วีดีโอ เกี่ยวกับการแสดงฟ้อนรำ เป็นต้น

2. สภาพแวดล้อมในห้องดนตรี นาฏศิลป์ ควรเป็นสภาพแวดล้อมที่ชักจูงให้ผู้เรียนต้องการเรียน เช่น สภาพห้องเรียนเป็นสัดส่วน ผู้สอน สื่อการเรียน การฝึกปฏิบัติและกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาการครบถ้วนสมบูรณ์ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2541, หน้า 97-114)

5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

Hull (1943 อ้างใน โยธิน คັນสนยุทธ, 2533, หน้า 141) เป็นผู้ตั้งทฤษฎีแรงขับโดยเน้นถึงความสำคัญของแรงขับทางชีววิทยา (Biological Drives) Hull กล่าวว่า ความเครียดภายในเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลเกิดการกระทำ การลดความเครียดนี้เกิดการเสริมแรง (Vein forcement) พอเพียงที่จะทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้น เช่น ถ้าสุนัขหิวจัดและบังเอิญไปพบอาหารที่ถึงขยะ มันก็จะเรียนรู้ว่า ต้องไปหาอาหารที่ถึงขยะเมื่อรู้สึกหิว Hull จะเน้นที่ความต้องการทางชีววิทยา

Bruner (1966 อ้างใน ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2538, หน้า 63) ได้สร้างแนวคิดทางการรับรู้ทางจิตวิทยา ซึ่งบรูเนอร์แบ่งการรับรู้เป็นกระบวนการเป็น 3 ระดับ คือ

1. Enactive Representation ได้แก่ กระบวนการรับรู้ซึ่งผ่านทางการกระทำ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับการเล่นสกี ผู้สอนจะใช้การกระทำให้ดูเพื่อให้ผู้เรียนเห็นว่าเป็นอย่างไรและให้ผู้เรียนกระทำตาม ในทางดนตรี การรับรู้ในขั้นนี้ ได้แก่ การให้ผู้เรียนได้ฟังเสียงหรือตบมือให้จังหวะของตัวโน้ตต่าง ๆ เป็นต้น

2. Iconic Representation ได้แก่ กระบวนการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ในลักษณะของภาพ หรือการกระทำบางอย่างที่เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใกล้เคียงผู้เรียนหรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในการรับรู้ของผู้เรียน ในทางดนตรี เช่น การใช้ภาพที่สื่อความหมายแทนตัวโน้ต หรือใช้ความสั้นยาวของเส้นสื่อความหมายแทนจังหวะสั้นยาวของคำตัวโน้ต

3. Symbolic Representation ได้แก่ กระบวนการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ทางด้านภาษาที่ทุกคนยอมรับ เช่น ภาษาเขียน หรือตัวโน้ตสากล ในขั้นนี้ คือ การเปลี่ยนสัญลักษณ์จากขั้นที่สองซึ่งเป็นที่เข้าใจกันในเฉพาะผู้เรียน และผู้สอนมาเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นลักษณะสากล ในทางดนตรีได้แก่การรับรู้เกี่ยวกับเรื่องตัวโน้ต หรือเครื่องหมายต่าง ๆ ทางทฤษฎีดนตรี

ซึ่งในการเรียนการสอนวิชาดนตรีหรือนาฏศิลป์ ถ้าครูนำหลักการของบรูเนอร์ไปใช้ จะช่วยพัฒนาแนวคิดทางดนตรีหรือนาฏศิลป์ได้ตรงกับธรรมชาติของสาระดนตรีและนาฏศิลป์ จะสามารถช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และพัฒนาไปได้อย่างไม่มีเขตจำกัด

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2538, หน้า 63) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับการสอนดนตรีสรุปได้ดังนี้ การสอนดนตรีไม่ว่าในลักษณะใดย่อมมีหลักการที่ผู้สอนยึดเป็นแนวปฏิบัติ การศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ย่อมช่วยให้การสอนดนตรีมีประสิทธิภาพขึ้นได้ ทั้งนี้ เป็นเพราะผู้สอนจะมีความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถจัดการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น ในทางจิตวิทยาทฤษฎีการเรียนรู้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยม
2. ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มแนวคิดนิยม

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยม มีความเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นในภาวะของการวางเงื่อนไข โดยมีการใช้การเสริมแรงหรือการให้รางวัลและการลงโทษ อันเป็นตัวกำหนดให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการแสดงออกมา ดังนั้น ในการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ครูควรสอนโดยใช้การเสริมแรง ซึ่งอาจเป็นรางวัลในรูปแบบใด ๆ กับผู้เรียน เมื่อผู้เรียนปฏิบัติสิ่งที่ผู้สอนมุ่งหวังไว้ได้

2. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มแนวคิดนิยม พัฒนามาจากจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) มีกำเนิดในประเทศเยอรมันนี้ หลักการสำคัญของเกสตัลท์ คือ การเรียนรู้ที่เน้นส่วนรวมทั้งหมดมากกว่าส่วนย่อย โดยให้ความสำคัญประสบการณ์เดิมของผู้เรียน การเรียนรู้เกิดได้ใน 2 ลักษณะ คือ เกิดจากการรับรู้และเกิดจากการหยั่งเห็น สำหรับสาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มแนวคิดนิยมพอสรุปได้ ดังนี้

2.1 การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีโอกาสรับรู้สิ่งนั้นอย่างเด่นชัด เนื่องจากแต่ละคนมีประสบการณ์เดิมแตกต่างกัน การรับรู้สิ่งใหม่อาจไม่เป็นไปในลักษณะที่ผู้สอนต้องการ จึงจำเป็นที่ผู้เรียนและผู้สอนควรมีความเข้าใจตรงกันเสียก่อนที่ต้องการเรียนรู้สิ่งใด ทั้งนี้รวมถึงการจัดสภาพการเรียนการสอนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ในสิ่งที่มุ่งประสงค์ไว้

2.2 การเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นผลรวมของประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ของผู้เรียน ฉะนั้นผู้สอนควรจัดสภาพการเรียนรู้อยู่โดยคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นจุดเริ่มต้น โดยชี้ให้เห็นความคล้ายคลึงหรือความเหมือนของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ที่ได้พบ

2.3 การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องสัมพันธ์ ผู้เรียนจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ โดยการเชื่อมโยงกับสิ่งที่ตนมีประสบการณ์มาแล้ว ดังนั้นผู้สอนจึงควรทราบว่าผู้เรียนได้มีประสบการณ์เดิมอะไรบ้าง และใช้ประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ที่จะเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้

Murray (1938 อ้างใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2541, หน้า 156-157) ได้สร้างทฤษฎีความต้องการโดยถือว่าความต้องการเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เกิดแรงขับหรือแรงจูงใจ ซึ่งเป็นผลให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมไปในทิศทางที่จะนำไปสู่เป้าหมาย (goal) Murray ได้ทำการศึกษาความต้องการทางจิตวิทยาของบุคคลกลุ่มหนึ่ง ได้แบ่งความต้องการทางจิตวิทยาออกเป็น 20 ชนิด ซึ่งทฤษฎีความต้องการของ Murray ที่ยังใช้อยู่ในปัจจุบันมีดังต่อไปนี้

1. ความต้องการใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement)
2. ความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับคนอื่น (Affiliation)
3. ความต้องการความก้าวร้าว (Aggression)
4. ความต้องการที่จะเป็นของตนเอง (Autonomy)
5. ความต้องการที่จะมีอิทธิพลหรือบังคับผู้อื่น (Dominance)
6. ความต้องการที่จะแสดงออกเป็นเป้าแห่งสายตาคน (Exhibition)
7. ความต้องการที่จะปกป้องคุ้มครองรักษาผู้อื่น (Nurturance)

ตามแนวคิดของ Murray นั้น ในความต้องการใฝ่สัมฤทธิ์ ความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับคนอื่น กับเพื่อนหรือหมู่คณะ ความต้องการที่จะเป็นของตนเอง และความต้องการที่จะแสดงออกเป็นแหล่งเป้าสายตาคน จะสอดคล้องกับความต้องการในด้านดนตรีและนาฏศิลป์

ซึ่งทฤษฎีของ Murray นั้น แตกต่างกับทฤษฎีความต้องการของ Maslow โดยเชื่อว่า คนทุกคนมีแรงจูงใจที่จะประกอบกิจกรรมอยู่เสมอ ถือว่าแรงจูงใจเป็น แรงขับที่ทำให้มนุษย์เจริญเติบโตและพัฒนา Maslow ได้แบ่งความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ออกเป็น 5 ประเภท คือ ความต้องการทางสรีระ (Physiological Needs) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ (Love & Belonging Needs) ความต้องการที่จะรู้จักว่าตนเองมีค่า (Esteem Needs) และ ความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริง และพัฒนาตนเองตามศักยภาพของตน (Self Actualization) นอกจากความต้องการพื้นฐาน 5 ประเภทดังกล่าว ผู้ที่เคยศึกษาทฤษฎีของ Maslow จะพบว่ามีความต้องการอีก 2 ประการ คือ ความต้องการที่จะรู้และเข้าใจ (Need to Know and Understand) อันเป็นความสัมฤทธิ์ผลทางปัญญา (ความปรารถนาที่จะรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ) ความต้องการขั้นนี้จะไม่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน และความต้องการสุนทรียภาพ (Aesthetic Needs) ซึ่ง Maslow ได้จัดลำดับความต้องการจากต่ำไปสูงเริ่มจากความต้องการทางกาย อันเป็นความต้องการพื้นฐานที่มีแรงผลักดันรุนแรงที่สุด ถ้าความต้องการนี้ขาด จะเป็นแรงผลักดันให้มีพฤติกรรมตอบสนองจนเป็นที่พอใจ จึงจะมีความต้องการขั้นสูงต่อไป Maslow (สุรางค์ ใต้ตระกูล, 2541, หน้า 158 – 159)

ซึ่งจากทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของ Maslow นั้น แนวคิดสำคัญของทฤษฎีก็คือ ความต้องการส่วนใหญ่ขั้นที่ต่ำกว่าต้องได้รับการตอบสนองก่อน แล้วความต้องการในขั้นที่สูงขึ้นไปถึงจะเกิดขึ้น

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาถึงสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนในการเรียนวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาทั่วไป นั้น พบว่า การศึกษาโดยตรงนั้น ยังไม่มีผู้ทำการศึกษา แต่ที่มีการศึกษาในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งใกล้เคียงกันมีทั้งงานวิจัยของต่างประเทศและในประเทศ ดังผลการวิจัยต่อไปนี้

Bass (1952) ได้นำเพลงที่มีแต่เสียงร้อง ไม่มีดนตรีประกอบเข้ามาสอนทักษะการร้องเพลงและทฤษฎีทางดนตรี ปรากฏว่า การสอนเพลงที่มีแต่เสียงร้องจะช่วยสร้างทักษะการร้องเพลงได้ดีกว่าเพลงที่มีดนตรีประกอบ ส่วน Griffin (1978) ได้ใช้เพลงพื้นบ้านของสเปนเป็นเครื่องมือในการศึกษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของสเปนให้กับเด็กที่มีเชื้อสายสเปนแต่ไม่ได้อาศัยอยู่ในสเปน ปรากฏว่าเพลงพื้นบ้านของสเปนเป็นเครื่องมือที่ดีในการศึกษาวัฒนธรรม และสามารถเป็นสื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี และ Sandorss (1980) ได้ทดลองใช้เพลงในการสอนภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาที่สองได้เป็นอย่างดี ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วและเรียนอย่างสนุกสนาน

สำหรับประเทศไทย กมล รอดคล้าย (2525, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทของครูในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทย” ประชากรเป็นครูภาษาไทยจำนวน 233 คน ที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 3 จำนวน 20 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการฝึกมารยาทและการปฏิบัติตนที่ดี ครูควรจัดอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักเรียน ครูควรมีบทบาทในการศึกษาค้นคว้า โดยรวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งความรู้ในชุมชนและควรเข้าร่วมกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้ในชุมชน ครูควรส่งเสริมให้เยาวชนไปทัศนศึกษา หรือเข้ารับการอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทย

วัลยา โกสุม (2530, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร” กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียน จำนวน 601 คน โดยเป็นครูผู้สอน 361 คน และนักเรียน 240 คน ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นตรงกันว่า ครูส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องวัฒนธรรมจากสื่อมวลชนมากที่สุด เกี่ยวกับการจัดสภาพห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม ครูส่วนใหญ่ไม่จัดสภาพห้องเรียนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย สำหรับครูจะจัดป้ายนิเทศมากที่สุด สำหรับ อนันต์พ นิรมล (2531) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้กิจกรรมนาฏศิลป์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากเทปวีดิทัศน์กับการสอนปกติ โดยนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คนและกลุ่มควบคุม 20 คน ของโรงเรียนอนุบาลพิษณุโลก สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ผลการเรียนรู้กิจกรรมนาฏศิลป์ภาคปฏิบัติของ

นักเรียนที่เรียนจากเทปวีดิทัศน์สูงกว่าผลการเรียนจากการสอนปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการใช้สื่อในการฝึกสวดคล้องกับงานวิจัยของ วันนัด วัดเขียว (2533) ที่พบว่า การใช้นวัตกรรม การเรียนการสอน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความมั่นใจ และมีทักษะในการปฏิบัติเพิ่มขึ้น การใช้ชุดฝึกการสอนจะให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เพื่อให้ได้ความรู้จริงสามารถนำไปใช้กับผู้อื่นและแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนได้ในระดับหนึ่ง

ขวัญใจ ฮีลีย์ (2523) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาของดนตรีศึกษาในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2523 โดยศึกษาสถาบันที่เปิดโปรแกรมดนตรีศึกษา ในระดับอุดมศึกษา 3 สถาบัน คือ วิทยาลัยครู จาก 8 สหวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการวิจัยพบว่าความมุ่งหมายของหลักสูตร ทั้ง 3 มีแต่วัตถุประสงค์ทั่วไป ไม่มีจุดประสงค์เฉพาะคุณสมบัติของบัณฑิตตามวัตถุประสงค์ ต้องการผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นครูสอนดนตรีโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรพบว่าเนื้อหาเป็นวิชาบังคับมากกว่าวิชาเลือก สัดส่วนทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติและสัดส่วนวิชาดนตรีตะวันตกมากกว่าดนตรีไทย ส่วน อำเภอ มหาลัทธิระกูล (2535) ทำการวิจัยเรื่อง "การทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดชลบุรี" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2523 จำนวน 60 คน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม โดยกลุ่มทดลองจะได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม วิธีการสอนในห้องเรียน สำหรับกลุ่มควบคุมจะใช้วิธีควบคุมและบังคับ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรมมีความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กิตติมาพร ดุษฎี (2535) ได้ทำการสังเกตการสอนของครูสอนดนตรีไทยดีเด่น ในระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาวิธีการสอน และเทคนิคการสอน ผลที่นักเรียนและโรงเรียนได้รับ ปัจจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู จากผลการศึกษาพบว่าครูสอนดนตรีไทยดีเด่นมีวิธีการสอนและเทคนิคการสอน คือ มีการเตรียมการสอนโดยทำคู่มือครู ทำบันทึกการสอน เตรียมสื่อและวิธีการวัดผลประเมินผล การดำเนินการสอนโดยการสาธิตควบคู่กับการบรรยาย การสาธิตให้นักเรียนสังเกตและปฏิบัติตาม และอธิบายให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ มีวินัย การวัดผลใช้การสังเกต การปฏิบัติจริงเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก และรายบุคคล ใช้ข้อทดสอบ สันทนา ชักถาม ผลที่นักเรียนและโรงเรียนได้รับคือ นักเรียนได้รู้จัก

และรักดนตรีไทยมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ชุมชนรู้จักโรงเรียนมากขึ้น และสนับสนุนโดยการมอบเครื่องดนตรีให้โรงเรียน และโรงเรียนมีรายได้ส่วนหนึ่งจากการแสดงผลงานของนักเรียน

ทิพาภรณ์ ลักษณะบุต (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้หลักสูตรวิชา “ศิลปะกับชีวิต” ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร กลุ่มประชากร คือ ครูผู้สอนวิชาศิลปะกับชีวิต ผู้ช่วยผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ จากผลการวิจัยสรุปว่า สภาพการใช้หลักสูตรวิชาศิลปะกับชีวิต ครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้ศึกษาหลักสูตรและจัดทำแผนการสอนร่วมกันภายในกลุ่มโรงเรียน และครูผู้สอนเกินกว่าครึ่งหนึ่งใช้เทคนิควิธีสอน ซึ่งครูผู้สอนครึ่งหนึ่งมีความเห็นว่าการนำวิชาทัศนศิลป์มารวมกับดนตรีและนาฏศิลป์ ในวิชาศิลปะกับชีวิต ไม่มีผลดี ควรแยกรายวิชากันและเพิ่มเวลาเรียน ปัญหาที่ครูผู้สอนพบมากที่สุด ไม่สามารถสอนวิชาศิลปะกับชีวิตในเนื้อหาที่ไม่ถนัดได้ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการผลิตและการใช้สื่อการเรียน

สนธยา สวัสดิ์ (2537) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก พบว่า นักเรียนมีปัญหาและความต้องการด้านการศึกษาต่อ และอาชีพมากที่สุด สาเหตุเพราะไม่ทราบความถนัด ความสนใจในด้านอาชีพของตนเอง ขาดความรู้ข่าวสารและการฝึกทักษะประสบการณ์ ด้านการศึกษา พบว่า นักเรียนต้องการพัฒนาอุปนิสัยในการเรียน การขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียน ด้านส่วนตัวและสังคมเป็นปัญหาและความต้องการอันดับสุดท้าย

จารุณี ลิ้มปนานนท์ (2539) ได้ศึกษาวิจัยการใช้ชุดฝึกกิจกรรมนาฏศิลป์ด้วยตนเอง พบว่า คะแนนภาคปฏิบัติและความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 แสดงว่า เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาจากชุดฝึกกิจกรรมนาฏศิลป์แล้ว ผู้เรียนมีความรู้ในด้านทฤษฎี และสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนของชุดฝึกกิจกรรมได้เป็นอย่างดี โดยการใช้สื่อที่มีอยู่หลายรูปแบบเข้าช่วยในการฝึก

สำหรับ วรธรรว สุทธิสุวรรณ (2541) ซึ่งศึกษาวิจัยเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกิจกรรมนาฏศิลป์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า อุปสรรคในการเรียนการสอน คือ ตัวผู้เรียน โดยเฉพาะนักเรียนที่มีความแตกต่างกันในการเรียนเก่งและอ่อน ซึ่งครูผู้สอนไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ทำการสอนโดยยึดตัวครูเป็นศูนย์กลาง ใช้วิธีการสอนแบบสาริตประกอบการบรรยาย ดังนั้น จึงไม่สามารถสนองตอบความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนได้เด็กที่มีความสามารถสูง

(ก็จะเป็นเด็กเก่ง) และเด็กที่มีความสามารถต่ำ (ก็จะเป็นเด็กอ่อน) ทำให้เกิดความล้มเหลวทางการเรียนแก่เด็กมาก ซึ่งทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชานาฏศิลป์

ณัฐพล ไพบูลย์สิริวัฒน์ (2542) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอลอง จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่าการให้การเสริมแรงเป็นสิ่งที่ดีในการจัดกิจกรรมแก่ครูผู้รับผิดชอบและนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยการกล่าวคำชมเชย ให้เกียรติบัตรและให้รางวัล ผลที่ได้รับคือ นักเรียนมีความสนใจที่จะฟังเพลงไทย รู้จักเพลงและเครื่องดนตรีไทย มีความชื่นชมมากขึ้น นักเรียนกลุ่มสนใจได้แสดงความสามารถและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีการพัฒนาสติปัญญา อารมณ์ สังคม และบุคลิกภาพ ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อดนตรีไทยและมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทางด้านจริยธรรม คุณธรรม และได้พบปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมคือ เวลาเรียนที่กำหนดไม่เพียงพอต่อการฝึกทักษะ ครูบางคนไม่ให้ความสำคัญ โดยชักจูงนักเรียนไปทำกิจกรรมอื่น ๆ ครูผู้สอนขาดความรู้ความชำนาญ จึงไปจัดหาวิทยากรมาจากแหล่งอื่นการเรียนจึงไม่ต่อเนื่อง เมื่อเกิดการขาดงบประมาณจ้าง ครูผู้สอนขาดแรงจูงใจที่จะสอนและทำการฝึกซ้อม เนื่องจากมีคาบเวลาสอนมากเกินไป ตลอดจนการขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมและเครื่องดนตรีไม่เพียงพอ กับจำนวนนักเรียน

จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ย่อมแสดงให้เห็นว่า ดนตรีและนาฏศิลป์มีความสำคัญ และจำเป็นที่จะต้องจัดขึ้นในสถานศึกษา ภายใต้การดำเนินงานที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อไป